

ИНСТРУМЕНТАЛИЗЪМЪТ НА МИЛТЪН ФРИДМЪН

Доц. д-р Иван Върбанов
Катедра "История, философия, социология",
СА "Д. А. Ценов" - Свищов

Тази разработка за носителя на Нобелова награда за икономика Милтън Фридмън се публикува по случай кончината му на 16.11.2006 година и като признание за позитивното му влияние върху развитието на икономическата наука.

По време на своята дълга кариера Фридмън прави значителни приноси в монетарната икономика, макроикономиката, микроикономиката и икономиката на богатството. Той написва и изключително голям брой популярни икономически съчинения, най-известното от които е "Свободен да избереш". Наред с Фридрих фон Хайек, той е един от първите икономисти, които разклащат кейнсианската цитадела след Втората световна война и вдъхновяват политическите "революции" на Рейгън и Тачър.

Но тук няма да се спираме на всичко посочено, а само върху методологията на М. Фридмън, наричана от всички инструментализъм.

Две години след публикуването на *Парична и финансова структура на икономическата стабилност* (1951), в есето, озаглавено *Методология на позитивната икономика* (1953), Фридмън излага тезата, че задачата на позитивната икономика е да прави предвиждания, които могат да се подложат на **емпирична** проверка според Попъровия метод, върху основата на хипотези, чиято дескриптивна реалност няма никакво значение. Този методологически подход е наречен **инструментализъм**.

Кончината на Милтън Фридмън е подходящ повод за нов прочит и преценка на неговата ролята за развитието на икономическата наука, за преосмисляне опитите на най-известните съвременни методолози на икономиката да му направят адекватна оценка. Техните изследвания са ориентирани към теми, които взаимно се допълват и покриват заедно основните проблеми, които "*Методологията*" поставя. Става дума за повече от двадесет и пет важни за икономическата наука теми¹.

Методология на позитивната икономика, състояща се само от 43 страници, е всеобщо призната като един от най-важните методологически трудове в областта на икономикса от ХХ век. Днес тя все още остава най-противоречивото разсъждение върху философските основи на икономическата теория. През изминалите 53 години са публикувани голям брой коментари на Фридмъновата "*Методология*". Но след повече от пет десетилетия е справедливо да се каже, че случаят не е приключен. Икономическата мисъл остава разделена между тези, които възприемат основните идеи на Фридмън - и онези, които им се противопоставят. На свой ред, специалистите по философия на икономиката също не могат да постигнат единодушие относно интерпретацията и оценката на посланията от "*Методологията*".

¹ Тук ще посочим само някои от тях: спецификата на социалните науки и на икономическата наука в частност; отношението между позитивна и нормативна икономика; необходимостта от методологическо самосъзнание на социалните учени; инструментализмът на Фридмън; състояние на икономическата наука и нейните дялове; причини за това състояние; теорията като "език" и теорията като корпус от субстанциални хипотези; проверката на валидността на теориите (хипотезите); изборът на една или друга хипотеза; конструирането на хипотезите; причините за насърчаване на формалния или тавтологичен анализ; математическата формализация и природата на емпиричните данни; ролята на формалната логика и математиката при проверката на хипотезите; ролята на емпиричните данни в процеса на издигане и проверка на хипотезите; ролята на допусканията и предвижданията (проблемът за "реализма" на допусканията); критериите за реализма на теорията и нейните допускания; смесването на дескриптивната точност и аналитичната релевантност на теорията; проблемите за каузалността; описанието и обяснението; ролята на идеалните типове; идентификационният проблем; ролята на емпиричните изследвания; импликациите върху икономическите проблеми; развитието на теориите за рационалността и за фирмата.

От “Реалистичност” на предпоставките на теорията към “способността ѝ да предвижда”: за и против

В средата на XX век идеите на класиците постепенно потъват в забрава. Методолозите вече не ги защитават, въпреки привидното отстояване на позицията, че икономистите продължават да се опират на тях в своята практика. Но проблемът на Мил за отношението между теоретичните допускания и данните на опита остава. Неокласическата икономическа теория, подобно на своята предшественица, трудно се поддава на проверка, а често е и отхвърляна.

Сложната методологическа ситуация се стабилизира през петдесетте години на XX век благодарение на творчеството на Милтън Фридмън. Макар и често обявявани за объркани, погрешни и несъответстващи на практиката на мнозинството икономисти, идеите на Фридмън доминират над методологическите концепции на две поколения икономисти от основното течение. Неговото *Есе* е четено на практика от всеки уважаващ себе си съвременен икономист в един или друг етап от професионалната му кариера. В това кратко есе Фридмън твърди, че единствената подходяща проверка на икономическата теория е нейната **способност да предвижда** изучаваните от икономиката феномени. Той е убеден, че стандартните микроикономически теории и количествената теория на парите издържат подобни проверки. Неговият основен тезис, че икономистите не бива да се безпокоят за "реализма на предпоставките", предизвиква буря от противоречия, която продължава почти десетилетие преди да утихне. На своите критици Фридмън отговаря, че проблемът на Мил изчезва веднага щом се проумее, че критичното изследване на реализма на предпоставките е методологическа грешка. Но неговата позиция е така формулирана, че дори днес е трудно да се намерят поне двама икономисти, които да са съгласни върху това какво точно казва Фридмън.

Възгледите му се наричат объркани, защото се намират в конфликт с много различни видове "предпоставки"² и с "реализма". Предпоставките са "нереалистични", ако са неистинни, непълни или недостатъчно близки до истината. Възгледите на Фридмън се обявяват за погрешни, защото (както отбелязва още Мил) данните за фактическото състояние на пазара се влияят от твърде много каузални фактори, което прави невъзможни ефективните проверки на икономическата теория. Това, което препоръчва еkleктичната официална методологическа позиция на Фридмън - "не се тревожи за това, което казва теорията, просто се запитай дали тя съответства на пазарните данни" - противоречи на твърдото и тясно обвързване с една определена теория, което е характерно за неокласическия икономикс, включително и за собствената работа на Фридмън. Може би, както смята Блауг³, причината се състои в това, че есето прокарва две твърде различни тези, които са представени така, сякаш едната е естествен резултат от другата, макар че в действителност те имат твърде малко общо помежду си. Независимо от това, идеите на Фридмън са топло приети, защото позволяват на икономистите от основното течение да пренебрегнат критиките срещу техните теории и да изоставят всички емпирични изследвания, като ги прехвърлят на иконометрията.

Фридмън започва своето есе с изложение на старото разграничение, което правят Сенъор, Кеърнес и Кейнс, между нормативната и позитивната икономика. След това той приема съществуването на съществено методологическо единство между природните и социалните науки, включващо и икономиката в нейната позитивна част. Изложението на природата на тази унифицирана методология е следното:⁴ Целта на позитивната

² Основните обобщения, твърденията относно първоначалните условия и antecedентите на условните твърдения се наричат "предпоставки".

³ Blaug, M. *The Methodology of Economics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1997, p. 91.

⁴ Независимо от попърианското звучене на пасажа, в него не се прави експлицитно позоваване на Попър или на който и да било друг философ на науката.

икономика е изключително *прогностична*, "разглеждана като корпус от субстанциални хипотези, теорията трябва да бъде оценявана чрез нейната сила да предвижда класа феномени, които възнамерява да "обясни". Единствено фактуалните доказателства могат да покажат дали тя е "правилна" или "погрешна", или, по-добре, временно "приета" като валидна или "отхвърлена". Както ще твърдя нашироко по-долу, единственият подходящ тест за *валидността* на една хипотеза [забележи "единственият"] е сравняването на нейните предвиждания с опита. Хипотезата е отхвърлена, ако нейните предвиждания са опровергавани ("често" или по-често отколкото предвижданията на алтернативна хипотеза); тя е приета, ако нейните предвиждания не са опровергани; на нея ѝ се оказва голямо доверие, ако е преодолела много възможности за опровергаване. Фактическото доказателство никога не може да "докаже" една хипотеза; то може само да не успее да я опровергае, което ние най-общо имаме предвид, когато казваме, някак си неточно, че хипотезата е била "потвърдена" в опита." (Фридмън, 1953, pp. 8-9)⁵ Забележете, че "предвижданията" тук се разбират просто като импликации на теория, чиято истинност още не е известна.

От тук М. Фридмън се прехвърля бързо към своята основна задача, а именно разбирането, че съгласуваността на предпоставките на теорията с действителността представлява различна или допълнителна проверка спрямо проверката на нейните предвиждания. Този широко поддържан възглед е според него "фундаментално погрешен и прави много пакости" (Фридмън, 1953, p. 14). Не само че не е необходимо предпоставките да бъдат реалистични. Теорията има предимство, ако те не са реалистични: "за да бъде важна ... една хипотеза трябва да бъде дескриптивно погрешна в своите предпоставки" (Фридмън, 1953, p. 14). Това

⁵ Всички цитати и позовавания на Фридмън са по: Milton Friedman, "The Methodology of Positive Economics", In *Essays In Positive Economics* (Chicago: Univ. of Chicago Press, 1966), pp. 3-43.

цветисто преувеличение по-късно е кръстено от Самюълсът "крайна версия на така нареченият *F-twist*".

Далеч не е ясно, както отбелязват мнозина коментатори (Rotwein, 1959, pp. 564-565; Melitz, 1965, pp. 40-41; Nagel, 1961, pp. 42-44, 1968), какво се има предвид под "реализъм" на предпоставките. Понякога се казва, че предпоставките на икономическата теория са "нереалистични" - в смисъл, че са абстрактни. Както току що видяхме, това е със сигурност едно от Фридмъновите разбирания: "реалистичните" предпоставки са дескриптивно точни в смисъл, че отчитат всички релевантни съпровождащи променливи и отказват да изоставят която и да било от тях. Разбира се, Фридмън изобщо не се затруднява да покаже, че абсолютно всяка теория, която не е точно копие на действителността, идеализира поведението на икономическите агенти и опростява значително приетите първоначални условия - и по такъв начин е дескриптивно неточна. По същия начин той не се затруднява да покаже, че ако простотата е желателен критерий за добрата теория, всички добри теории идеализират и опростяват жестоко действителността.

Но съществува и друг смисъл, в който може да се каже, че предпоставките на теориите в социалните науки, и икономиката в частност, са "реалистични", а именно - дали те приписват мотиви на икономическите агенти, които ние - техните човешки събратя - намираме за разбираеми. *Verstehen* доктрината ни казва, че това е нещо желателно за адекватното теоретизиране в социалните науки. В последната част на своето есе Фридмън набляга силно върху такава интерпретация на фразата "реализъм на предпоставките" и я отхвърля толкова категорично, колкото и интерпретацията на дескриптивната точност. Това дали бизнесмените свидетелстват, че се борят да максимизират печалбите си, или това дали осъзнават смисъла на въпроса, който им е отправен, не е проверка на

"реализма" на това, което Фридмън нарича "хипотеза за максимизацията на приходите", защото процесът на конкурентно съперничество гарантира, че само тези, които наистина максимизират, ще оцелеят. В широк кръг условия, пише той, "индивидите се държат така, сякаш се стремят рационално да максимизират своите очаквани приходи ... и сякаш имат пълно знание за данните, които са им необходими, за да успеят в този опит" (Фридмън, 1953, р. 21). Сега можем да перифразираме Фридмън по следния начин: "за да бъде значима, ... една хипотеза трябва да бъде дескриптивно погрешна в своите предпоставки" в смисъл на приписване на "сякаш", предполагаеми мотиви на икономическите агенти, които те биха могли да не притежават съзнателно (подобно на допускането, че играчите на бiliarд всеки път, когато играят, изчисляват траекториите и силата на удара на бiliarдните топки, за да могат да ги вкарат в подходящия джоб). Единственото нещо, което има значение, е дали теорията, основана на предполагаеми мотиви, има силата да предвижда. Това е толкова радикално отричане на *Verstehen* доктрината, колкото можем да си представим изобщо. Но това е същевременно равносилно на методологически *инструментализъм*: теориите са единствено инструменти за правене на предвиждания (Coddington, 1972, pp. 12-13). Този тип формулиране на икономическите хипотези не само отказва да предложи какъвто и да било каузален механизъм за свързване на бизнес поведението с максимизацията на приходите; то определено премахва възможността за такова обяснение.

Но съществува и трети смисъл, в който може да се каже, че предпоставките на теорията са "нереалистични" - и може би той се има най-вече пред вид от критиците на Фридмън. Това е случаят, в който се приема, че предпоставките са или погрешни, или твърде невъзможни в светлината на директно възприетите свидетелства за икономическото поведение (например, когато се наблюдава, че

фирмите се придържат към цени на техните стоки, които са общоприети в бранша, независимо от промяната в икономическите условия). Но докато продължава да отрича необходимостта от директна проверка на предпоставките, Фридмън позволява, както гласи една важна, но често пренебрегвана секция от неговото есе, "[И]зползването на "предпоставките" като косвена проверка на теорията" (Фридмън, 1953, pp. 26-30). Това означава, че предпоставките на една теория, разглеждани като погрешни върху основата на каузалния емпиризъм, могат да бъдат или са били проверени, което означава, че е възможно тези предпоставки да са погрешни в една определена област, но не и в друга.

Така достигаме до важния методологически въпрос за ролята на предпоставките при теоретизирането. Тя се състои, наред с други неща, в очертаването обхвата на съзнателните приложения на теорията. Фридмън уместно подчертава, че "напълно валидната употреба на "предпоставките" при *определянето* на условията, в които една теория върши работа, е често и неправилно интерпретирано като означаващо, че предпоставките могат да бъдат използвани, за да *детерминират* условията, в които теорията е приложима" (Фридмън, 1953, p. 19). Щом отстраним всяка връзка на теорията с областта, в която тя е приложима, ние я правим непроверима, защото всяко опровержение би могло да бъде оспорено с аргумента, че е било неправилно осъществено. Но след като прави това важно методологическо разяснение, Фридмън веднага го забравя като допуска теорията за съвършената конкуренция да бъде прилагана спрямо всяка фирма - каквато и да е тя - в зависимост от условията: "не е непоследователно да се разглежда същата фирма като че ли е съвършен конкурент в едно отношение и монополист, в друго" (Фридмън, 1953, p. 36, също p. 42). С други думи, той още веднъж се връща към крайно

инструменталистката интерпретация на икономическите теории.⁶

След разграничаването на трите смисъла, в които предпоставките могат да бъдат наречени реалистични или нереалистични, трябва да се добави, че Фридмън определено задълбочава проблема за точното оценяване на неговото разбиране за тях по протежение на своето есе. Той не отделя дори най-малко внимание на различния логически статус на различните видове предпоставки. И дори не прави експлицитна разлика между първоначални условия, помощни хипотези и гранични условия. Както отбелязва Арчибалд (1959, pp. 64-65), *предпоставките* в икономиката могат да се отнасят до (1) изказвания за мотивация, такова като полезност и максимизация на печалбата; (2) твърдения за явно поведение на икономически агенти; (3) твърдения за съществуването и стабилността на определени функционални отношения; (4) ограничения на обхвата на променливите, които трябва да се вземат пред вид и (5) гранични условия, в които се приема, че теорията е приложима. Проблемът за реализма на предпоставките е очевидно много различен за всеки от посочените пет вида предпоставки.

По подобен начин Мелиц (1965, р. 42) прави разлика между "помощни" или "допълнителни" предпоставки, които се използват съвместно с дадена теоретична хипотеза при извеждането на

⁶ Бихме могли да се съгласим с Archibald (1963, pp. 69-70), който допуска, че "ние можем успешно да предвидим определена част от поведението на една икономическа общност чрез теория А и друга чрез теория В; където А е правилна, В би могла да бъде погрешна - и обратно. Един начин за интерпретиране на ситуацията е следният: различни теории за различни проблеми". Друг начин е: "А и В са опровергани и двете". Как ние процедираме наистина сега? Моят възглед е, че коректните предвиждания на А и на В образуват част от нашия склад от полезно знание, приложимо за това, което наричам инженерни цели, но и че както А, така и В са, като научни хипотези, опровергани. Сега можем да се осмелим да конструираме по-обща теория, обединяваща А и В. Част от тази теория би представлявала определяне на условията, в които всяка субтеория би имала приложение. Подобна теория би била податлива на опровергаване, защото определянето би могло да бъде неправилно. В случая със смесицата от монополи и конкуренция моето неудовлетворение е точно това, че тя е една *ad hoc* смесица, а не обща теория, която включва подходящо специфициране - и поради това, тя не е чувствителна към опровержение".

логическите следствия, и "генеративни" предпоставки, които служат за извеждането на самите хипотези. Независимо от факта, че всяка предпоставка може да изпълнява или едната, или другата роля, в зависимост от конкретното предвиждане, някои често приемани предпоставки в икономическата наука обикновено функционират по-скоро по единия, отколкото по другия начин. Например *ceteris paribus* обикновено е помощна предпоставка, докато максимизацията на печалбата е типична генеративна предпоставка. Въпреки че "реализмът" и на двата вида предпоставки е от значение, противоречието между помощните предпоставки и действителността е по-важно при тестването на теорията, отколкото липсата на "реализъм" в генеративните предпоставки, защото последните обикновено са обект на множество различни интерпретации. Струва си да се спомене, че тезата за ирелевантността на предпоставките е объркана от самото начало чрез безразборната употреба на термина *предпоставки*.

Махлъп се опитва да защити Фридмън, като разграничава цял клас предпоставки, постулати или фундаментални хипотези: ""евристични принципи" (защото служат като полезни ръководства при анализа), "основни постулати" (защото те временно не се оспорват), "полезни фикции" (защото те не трябва да съответстват на "фактите", а само да бъдат полезни в "сякаш" мисленето), "процедурни правила" (защото те са решения относно аналитичните процедури, които трябва да бъдат следвани), "предпоставки определения" (защото те се третираат като чисти аналитични конвенции)" (Махлъп, 1978, р. 145; виж още Мъсгрейв, 1981). Във всяка теория тези предпоставки трябва да бъдат допълнени с това, което той нарича "приети условия", т.е. изходните условия, определени като тип случай, тип среда и тип икономика, спрямо която теорията трябва да се прилага и от която за целите на проверката трябва да бъде изведен по дедукция определен резултат

(pp. 148-150). Махлъп се съгласява, че за да се верифицира дадена теория (той винаги говори за верификация вместо за фалшификация), "приетите условия" трябва да кореспондират на наблюдаемите ситуации, но изключва всички фундаментални предпоставки от подобно критично разглеждане. Това че потребителите са в състояние да ранжират своите предпочитания в съгласуван ред и че предприемачите предпочитат по-голяма печалба вместо по-малка при равни други условия, са фундаментални предпоставки, "които, макар и емпирично значими, не изискват независими опитни проверки" (p. 147). Подобни преки и независими проверки, добавя Махлъп, са не само "неоправдани"; те са дори "подвеждащи", защото "фундаменталната предпоставка [за максимизацията] може да бъде разбрана като идеализация, която има конструкти, които са до такава степен отстранени от операционалните понятия, че противоречието чрез емпирична проверка е невъзможно" (p. 147). Той приема, че това не означава, че тя е неприкосновена, защото тя може да бъде отречена заедно с теоретичната система, от която е част, ако и когато е възможна по-задоволителна система.

Накратко, Махлъп отстоява възгледа, че теоретичната система никога не може да бъде изцяло дискредитирана - дори в условия, в които се знае, че нейните фундаментални предпоставки са погрешни, освен ако е възможна или е била предложена по-добра теория. Той приема, че предпоставките за увеличаването на ползата от страна на потребителите и за увеличаването на печалбата от предприемачите противоречат на фактите, отнасящи се до някои потребители и предприемачи (p. 498). Но проблемът според него е, че не можем да знаем колко значителни отклоненията от, да кажем, максимизацията на печалбата са изключени в контекста на определени предвиждания. Следователно трябва "да приемем максимизиращото поведение като евристичен постулат и помним, че

дедуцираните последици могат понякога да се различават значително от данните от наблюденията. Да повторим, ние можем да проверяваме емпирично дали резултатът от действията на хората е през повечето време достатъчно близък до този, който би трябвало да се очаква, ако хората винаги действаха така, както нереалистично се приема, че трябва да действат" (р. 498)⁷. Това, според Махлъп, разделя полето на методологията на три групи: крайният априоризъм на Мизес, Найт и Робинз, ултраемпиризмът на Хътчисън и между тях възгледите на Zeuthen, Самюълсън, Ланге, Фридмън и, както може да се предполага, самият той: "никой от тях не твърди, че не съществува никакъв мислим опит, който би могъл да го накара да се откаже от своята теория; и никой от тях не иска, когато теорията се прилага, неговите фундаментални предпоставки да бъдат проверявани емпирично независимо от твърденията, с които са свързани" (р. 495).

Следователно общият противник е този, който настоява, че пряката - и независима от верификацията на предвижданията - верификация на фундаменталните предпоставки е решаващият тест за верността на дадена теория. Но има ли някой, който да се придържа към подобен възглед? Критиците на Фридмън твърдят, че (1) точните предвиждания не са *единственият* подходящ тест за валидността на дадена теория и че ако те бяха такива, би било трудно да се прокара разлика между истинските и фалшивите корелации; (2) получаването на преки сведения за предпоставките не е по необходимост по-трудно от получаването на данни за пазарното

⁷ Подобно на Махлъп, Веар и Огг (1967, р. 195), без да подкрепят тезиса за нерелевантността на предпоставките, твърдят, че в икономиката е трудно предпоставките да бъдат проверявани и че следователно е правилно, като втори най-добър подход, предпоставките, които не противоречат напълно на нищо наблюдаемо, да бъдат третираны като верни и да се премине директно към проверка на предвижданията. "Напълно погрешно е, твърдят те, да се пренебрегват предвижданията на един модел на свършената конкуренция, върху основата на това, че всяко от четирите или петте неадекватно рационализирани условия за свършената конкуренция от учебниците в средния курс, не са изпълнени. Такова отхвърляне е погрешно, защото е трудно да се установи колко широко или колко значимо се отклонява актуалната ситуация от идеала за свършена конкуренция..."

поведение, използвани за проверка на предвижданията, или по-скоро, резултатите от проверката на предпоставките не са много по-неопределени от резултатите от проверките на предвижданията; (3) опитът за проверка на предпоставките може да породи важни идеи, които могат да ни помогнат при интерпретацията на проверките на предвижданията и (4) ако проверките на предвижданията на теориите с очевидно контрафактуални предпоставки е наистина всичко, на което можем да се надяваме, ние трябва да изискваме нашите теории да бъдат подлагани на изключително строги проверки.⁸

За да подчертаем важността на (2) и (3), нека се запитаме какво се има пред вид под "проверка" на предпоставките. Може да се приеме, че всеки опит да се разпитват бизнесмените относно тяхното поведение като рационални икономически агенти неминуемо води до неясни отговори, чиято интерпретация обикновено зависи от самия въпрос, който е предмет на изследването. Възможни са обаче други изследвания, в които се пита не какви са целите на фирмата, а кои са единиците информация, събрани преди да е взето стратегическо решение или как на практика са взети подобни решения и как са преодолени конфликтите вътре във фирмата, свързани със стратегическите резултати и инвестиционните решения. Традиционната теория третира фирмата като "черна кутия" и не се интересува от вътрешния механизъм за вземане на решения. Едно изследване, което се стреми да осветли природата на "черната кутия", трябва да хвърли светлина и върху опита за проверка на предвижданията на теорията, разглеждаща бизнес поведението като

⁸ Виж Koopmans, 1957, p. 140; Archbald, 1959, pp. 61-69; Rotwein, 1959, p. 556, 1973, pp. 373-374; Winter, 1962, p. 233; Cyert and Grunberg, 1963, pp. 302-308; Melitz, 1965, p. 39; De Alessi, 1965; Klappholz and Agassi, 1967, pp. 29-33; Rivett, 1970, p. 137; McClelland, 1975, pp. 136-139; Coddington, 1976a; Rosenberg, 1976, pp. 155-170; Naughton, 1978; в защита на Фридмън, виж Machlup, 1978, p. 153n; Pope and Pope, 1972a, 1972b. Виж изследването на критиката срещу Фридмън, направено от Boland, 1979.

черна кутия. Без такова изследване предвижданията на теорията са почти толкова трудни за проверка, колкото и нейните предпоставки.

Забележително е, че Фридмън в действителност признава този аргумент. На едно място в своето есе той отбелязва, че разпитването на бизнесмените относно това, което правят и начина, по който го правят, е "почти напълно излишно като средство за *проверка* на валидността на икономическите хипотези" - въпреки че то може да бъде полезно при "предлагането на ръководства, които трябва да се следват при отчитането на разминаванията между предвидените и наблюдаваните резултати" (Фридмън, 1953, р. 31n). Така става очевидно, че проверката на мотивационните предпоставки играе някаква ограничена роля при потвърждаването на теориите; освен това, тя може да се окаже продуктивна при интерпретирането на резултатите от проверките на предвижданията. И наистина, препрочитането на есето на Фридмън ни изправя пред факта, че той внимава никога да не твърди, че реализмът на предпоставките е ирелевантен без да постави пред ирелевантен наречието *в голяма степен*. С други думи, той избягва крайната версия на тезиса за ирелевантността на предпоставките (или това, което Самюълсън нарича *F-twist*).

Самюълсън срещу Фридмън

Дебатът около идеите на Фридмън е значително усложнен от опитите на Пол Самюълсън да сведе позицията на Фридмън до "основната версия на *F-twist*". В хода на спора той изоставя своята защита на "операционализма" и вместо това избира методологията на "дескриптивизма". Това оставя повечето от участниците в спора с чувството, че методологията на Фридмън може и да е оспорима, но новата методология на Самюълсън е по-лоша.

Според Самюълсън *F-twist* има две версии: основна версия, която приема, че липсата на реализъм в предпоставките на дадена теория е свързана с нейната валидност; и една крайна версия, която

приписва положителна заслуга на нереалистичните предпоставки върху основата на това, че една значима теория винаги ще отчита сложността на действителността чрез нещо по-просто от самата нея. Като игнорира крайната версия на *F-twist*, критиката на Самюълсът е насочена към основната.

Но въпреки че трябва да се тревожим за фактически неправилните предпоставки, действителният въпрос е дали трябва да изоставяме една теория, просто защото се знае, че нейните предпоставки са нереалистични. По този въпрос Самюълсът не казва нищо. Като си припомним, че дори Фридман приема, че предпоставките са "до голяма степен" ирелевантни за приемането на валидността на теорията, и като прибавим факта, че много от мотивационните предпоставки на икономическите теории съдържат пряко ненаблюдаеми променливи, на практика не ставаме с нищо по-мъдри след яростните обвинения на Самюълсът срещу *F-twist*.

Самюълсът (1966, pp. 1775-1776) отива толкова далече, че изнамира логическо доказателство срещу *F-twist*, но това доказателство предполага съвършено аксиоматизирана, Евклидова теория, чиято напълно дедуктивна структура гарантира, че предпоставките, теоретичните пропозиции и изводите от тези пропозиции, всички те се предполагат едни други. Фактически повечето от икономическите теории не са напълно аксиоматизирани и не притежават проста логическа структура. Именно това е причината, поради която се прави разлика между предпоставките на теориите и техните импликации (виж De Alessi, 1971, pp. 868-869; Machlup, 1978, p. 481; Pope and Pope, 1972b, p. 236; Wong, 1973, p. 321). Още повече, дори напълно аксиоматизираната теория, чиито предпоставки са по принцип доказуеми, не може да бъде емпирично проверена, освен ако не бъде снабдена с изходни условия и повече или по-малко "реалистични" помощни предпоставки, които предоставят измерими заместители на аналитичните променливи,

които се появяват в теорията. Така доказателството на Самюълсън за неистинността на *F-twist* изглежда има отношение единствено към формалната роля на теорията като аналитична класифицираща система за организиране на нашите идеи относно действителността, но не и към съществената роля на теорията като "обяснение" на действителността (виж McClelland, 1975, pp. 139-141; Rosenberg, 1976, pp. 170-172).

Обикновено се смята, че най-слабото звено в позицията на Фридмън е неговото обвързване с методологическия *инструментализъм*. Но идеите на Фридмън не съвпадат с тези на стандартния инструментализъм, който приема, че правилността или неправилността на *всички* наблюдаеми резултати от една теория има отношение към нейната приемливост. Тъй като предпоставките на икономическата наука са проверими, стандартният инструментализъм няма да отхвърли появилите се опровержения като ирелевантни. Напротив, Фридмън *отхвърля* стандартното инструменталистко обвързване с *всички* предвиждания на дадена теория. Той отрича, че целта на теорията е постигането на прогностичен успех като цяло. Практическият смисъл на икономическата теория е постигането на правилни предвиждания единствено за "феномените, които тя претендира да обясни" (Фридмън, 1953, р. 30). Един добър инструмент не може да бъде добър инструмент за всички цели. Фактът, че резултатите от емпиричните изследвания не се съгласуват с предвижданията, произтичащи например от хипотезата, че фирмите са максимизатори на печалби, е ирелевантен, защото резултатите от емпиричните изследвания не са сред явленията, които теорията на фирмата се стреми да обясни.

Тезата, според която целта на икономиката е постигането на "ограничен" прогностичен успех, позволява на Фридмън да направи извода, че ограниченият прогностичен успех е *единствената*

подходяща проверка на теорията. Но макар и съблазнителен, този извод е погрешен, защото частичният успех не гарантира цялостния успех. Никой не може да провери и да се увери колко добре се държи теорията по отношения на цялата област от феномени, за обяснението на които е била създадена. В действителност целта на теорията е да осигури точно ръководство тогава, когато някой все още не знае как ще се проявят предвижданията на теорията. Точно както е възможно да се оцени една компютърна програма чрез изучаване на нейните кодове или чрез проверка на нейната работа с безинтересни приложения, така теориите могат да се оценят чрез проверка на техните предпоставки и чрез обръщане на внимание върху успеха или провала на безинтересните ѝ предвиждания. Такова строго изследване на "реализма на предпоставките" е особено важно при разширяване обхвата на феномените, които теорията обяснява или при модифицирането на теорията, изправена пред прогностичен провал.

Щом теориите веднъж са представени просто като инструменти за генериране на предвиждания, тезисът за ирелевантността на предпоставките изглежда неоспорим. Фридмън твърди, че "единствената подходяща проверка на верността на една хипотеза е сравнението на нейните предвиждания с опита". Но подобно сравнение може да покаже, че дадена теория предвижда изключително точно, въпреки че не предоставя каквото и да било обяснение (в смисъл на разкриване на даден каузален механизъм), което да има отношение към предвиждането. Може да се възрази, че науката трябва да прави нещо повече и нещо по-добро от даването на точни прогнози.

Възгледът на Фридмън за ограничената цел на икономическата наука, а не само на нейните прогнози, е също уязвим. Въпреки че икономическата политика е съществена част от мисията на науката, много икономисти се стремят да обяснят икономическите феномени,

а мнозина просто искат да знаят *истината* за различните аспекти на икономиките. Тези икономисти очевидно не могат да приемат позицията на Фридмън, че предпоставките нямат значение. Дискусията, която продължава да се води показва, че икономистите, които приемат идеята на Фридмън за ограничената цел на икономическата наука, също не могат да пренебрегнат критиките спрямо реализма на предпоставките. Фридмън не решава проблема на Мил. Той просто се опитва да го избегне.

Вместо да оспори имплицитното обръщане на Фридмън към тезиса за симетрията между обяснението и предвиждането, самият Самюълсън търси помощта на този тезис като се застъпва за методологията на *дескриптивизма*: "*Обяснението, използвано легитимно в науката, е по-добър вид описание, а не нещо, което отива изцяло отвъд описанието*" (Samuelson, 1972, pp. 765-766; също 1966, p. 1778).

Въпреки факта, че методологията на дескриптивизма е малко старомодна (Nagel, 1961, pp. 118-129), буди учудване каква е целта на това упорито настояване, че отговорът на въпроса "защо" е винаги отговор на въпроса "как". В края на краищата, Самюълсън защитава икономическата наука почти толкова, колкото и Фридмън.

Инструментализмът е изключително непретенциозна методология. Такъв е и дескриптивизмът, който е по-слабата негова версия (Boland, 1970; Wong, 1973; Caldwell, 1980; но виж и Hammond, 1990). Коя е грешката на инструментализма? Неговата слабост е тази, която е характерна за всички теории за черната кутия. Те се интересуват от предвижданията, без да са в състояние да обяснят защо предвижданията са верни. Моментът, в който предвижданията се провалят, теорията би трябвало да бъде отхвърлена напълно, защото на нея ѝ липсва стоящата зад тях структура на предпоставките - един *експананс*, който може да бъде настроен и усъвършенстван, за да прави по-добри предвиждания в

бъдеще. Именно това е причината, поради която учените наистина се тревожат, когато предпоставките на техните теории са очевидно нереалистични.

И двамата автори са обвинявани както за това, че казват едно и също нещо, но по различен начин, така и затова, че не практикуват това, което проповядват. Махлъп (1978, pp. 482-483) се обръща към теоремата на Самюълсън за международното фактор-ценово равновесие, за да покаже, че Самюълсън е толкова *F-twister*, колкото и Фридмън - в смисъл, че и той също извежда очевидно значими изводи за реалния свят от теоретични предпоставки, за които се допуска, че са явно контрафактуални. На свой ред Арчибалд (1961, 1963) твърди, че Стигълър и Фридмън атакуват теорията на Чембърлин за монополистичната конкуренция не заради нейната неспособност да предвижда, а заради нейната несъгласуваност, сложност, ирелевантност и т.н., т.е. по-скоро чрез оценката качествата на предпоставките на теорията, отколкото на нейните предвиждания. Но като оставим настрана тези спорни моменти, можем да кажем, че това, което смущава е, че Фридмън, Махлъп и Самюълсън, всеки по свой собствен начин, възприемат дефанзивна методология, чиято принципна цел изглежда е да защити икономиката от заядливата критика срещу нереалистичните предпоставки, от една страна, и от настоятелното искане за строги проверки на предвижданията, от друга (Коопmans, 1957, pp. 141-142; Latsis, 1976, p. 10; Diesing, 1985). Ние разгледахме първата половина от тази защита, но още нищо не сме казали за втората ѝ половина.

Защитата на Фриц Махлъп и намесата на други методолози

Макар и да настоява върху важността на емпиричното изследване в икономиката, Фриц Махлъп е склонен да подчертава неокончателността на всички проверки на икономическите хипотези. Вече отбелязахме, че той предпочита езика на верификацията пред този на фалшификацията, въпреки че е съвършено запознат с

разбирането на Попър, според което **верифицираните теории са просто тези, които досега не са били фалшифицирани**: "проверката на една емпирична хипотеза има за резултат или нейното опровергаване или липсата на опровержение, но никога и нейното категорично потвърждаване" (Machlup, 1978, p. 140). След това терминологично уточнение, вече можем да разгледаме неговия скептицизъм относно емпиричните проверки в областта на икономиката:

"Там, където предвиждането на икономиста е условно, т.е. базирано върху определени условия, но където не е възможно изпълнението на всички поставени условия, основната теория не може да бъде опровергана, каквито и да са наблюдаваните резултати. Нито пък е възможно да се опровергае теория, в която предвиждането е направено с обявена вероятност със стойност по-малка от 100%; защото, ако едно събитие е предвидено с, да кажем, 70% вероятност, всеки вид резултат е съвместим с това предвиждане. Единствено ако един и същи "случай" се появява стотици пъти, ние бихме могли да верифицираме обявената вероятност чрез честотата на "попаденията" и "пропуските". Това не означава пълно осуетяване на всички опити за верифициране на нашата икономическа теория. Но то наистина означава, че проверките на повечето от нашите теории ще бъдат по-близки по характер до илюстрациите, отколкото до верификациите от вида, който е възможен по отношение на повторемите контролирани експерименти или при връщането към напълно идентифицируеми ситуации. И това означава, че нашите проверки не могат да бъдат достатъчно убедителни, за да изискват приемане, дори когато мнозинството от разумните хора в областта биха били готови да ги приемат като

окончателни и да одобрят така изложената теория като "неопровергана", т.е. като "О.К." (р. 155)

Този пасаж може да бъде четен като съвършено основателна критика срещу "наивния фалшификационизъм", защитаван от тезиса на Дюем-Куайн. Но той също може да бъде четен и като призив за още по-"просветен фалшификационизъм". Точно защото проверките на икономическите теории са "по-близки по характер до илюстрациите, отколкото до верификациите", ние се нуждаем от колкото е възможно повече илюстрации. Но това означава, че икономистите трябва да концентрират своите интелектуални ресурси върху задачата да създадат добре дефинирани фалшифицируеми предвиждания, т.е. да приписват по-малко значение на такива стандартни критерии за оценка като простота, елегантност и степен на общност, и по-голямо значение на такива критерии като способност за предвиждане и емпирична плодотворност. От хода на мисълта на Махлъп е видно, че тук и навсякъде той подрежда своите приоритети точно по противоположния начин (виж Melitz, 1965, pp. 52-60; Rotwein, 1973, pp. 368-372).

През цялата си дълга кариера, в която многократно се връща към методологическите проблеми на икономиката, Махлъп проявява завидна изобретателност при обезценяването на всички проверки на икономическите теории, които нейните критици изобретяват. Но той никога не казва какво доказателство, ако може да бъде изнамерено такова, би приел като опровержение на, да кажем, неокласическата теория за бизнес поведението (напр. Machlup, 1963, pp. 190, 207). Няма сериозна причина да се препоръчва емпирична работа, ако (както той определено постъпва) на практика това никога няма да промени убежденията, които някой споделя.⁹

⁹ По-късно Махлъп (1978, р. 46) описва себе си като "конвенционалист - в смисъл на човек, който приема базисните твърдения като значими и полезни средства, които не твърдят нещо за

Отношението на Фридмън към емпиричната проверка е различно от това на Махлъп. Въпреки че се съгласява, че "в науката никога няма сигурност и че доказателството в подкрепа или срещу една хипотеза никога не може да бъде оценено като напълно "обективно" (Friedman, 1953, p. 30), той е убеден, че неокласическата изследователска програма е често проверявана и, още повече, че тя е преминала успешно тези проверки. Преди всичко, твърди той, конкуренцията представлява Дарвинов процес, който води до точно същите резултати, които биха настъпили, ако всички потребители максимизираха своята полза и всички бизнес-фирми максимизираха своите печалби. В резултат на това неокласическият модел прави точни предвиждания, въпреки че неговите предпоставки може и да са контрафактуални. (Преди него Армен Алчиан прави класическо изложение на тази позиция¹⁰ и тя е наречена по-късно "тезисът на Алчиан".) Фридмън твърди например, че хипотезата за максимизацията на постъпленията е устояла на множеството опити за опровергаване на нейните импликации: "продължаващата употреба и приемане на хипотезата за дълъг период и неуспехът да бъде развита и широко приета каквато и да било кохерентна и вътрешно последователна алтернатива, е силно индиректно свидетелство за нейната стойност" (pp. 22-23).

Това, според Блауг, е без съмнение най-смущаващият пасаж от есето на Фридмън, защото то не е съпроводено дори с един единствен пример в негова подкрепа. При наличието на множество хипотези относно един и същи феномен, никога не можем да бъдем сигурни, че многократните провали на опроверженията не е сигнал за склонността на икономистите да развиват и тестват неортодоксални хипотези. По-убедително би било да се каже какви събития се изключват от хипотезата за максимизацията на

реалния свят, а са споразумения (решения, постулати), имащи отношение към аналитичната процедура".

¹⁰ Виж: Alchian, Armen A. Uncertainty, Evolution and Economic Theory (1950).

постъпленията или още по-добре, какви събития (ако се осъществят) биха ни принудили да я изоставим. Както справедливо отбелязва Арчибалд (1959 pp. 62), истинската цел на този пасаж е да окуражи защитниците и да обезкуражи критиците на неокласическата теория. Това показва, че Фридмън (независимо от своите твърдения) в действителност не е заинтересован от проверката на хипотезата за максимизацията на постъпленията, а от нейната защита. Но възрастта на поддържаната хипотеза и отсъствието на широко приета съперница не доказва "силно и индиректно нейната стойност", защото всяка фалшива доктрина може да бъде защитавана върху същата основа.

Остава да се разгледа тезисът на Алчиан, т.е. разбирането, че всички мотивационни предпоставки в микроикономиката могат да бъдат конструирани като "сякаш", условни (*as-if*) твърдения. Това може да бъде разгледано като минимална версия на тезиса за ирелевантността на предпоставките - безсмислено е да се дебатира реализма на условните предпоставки, защото те по дефиниция не са нито истинни, нито неистинни - или още като радикално нова интерпретация на хипотезата за максимизацията на постъпленията, която премества локуса на рационалното действие от индивида към социалния план. Като се опира силно върху тезиса на Алчиан, Фридмън на практика отрича методологическия индивидуализъм, за когото обикновено се смята, че е въплътен в неокласическия подход към икономическите проблеми. Вместо да извежда проверими предвиждания за цялото от рационалното действие на индивидуалните агенти, предвижданията на микроикономиката са изведени от един нов вид каузален механизъм - динамичния селективен процес, който възнагражда тези бизнесмени, които (независимо от реалните им основания) действат така, сякаш са рационални максимизатори, и който наказва с банкрут онези, които действат по някакъв друг начин. Това не е бихейвиористка

преинтерпретация на традиционната теория, а по-скоро нов тезис, чиито теоретични импликации отиват толкова далече, че буди учудване широкото му приемане и малкото внимание, което се отделя на неговите специфични характеристики (виж Koopmans, 1957, pp. 140-141; Archibald, 1959, pp. 61-63; Winter, 1962; Diezing, 1971, pp. 59-60, 299-303; Nelson and Winter, 1982, pp. 139-144).¹¹

Позоваването на *динамичния* процес за подбор показва веднага в какво се състои грешката на тезиса на Алчиан: традиционната микроикономика представлява в голяма степен, ако не и напълно, анализ на сравнително статичното, намиращо се извън времето равновесие. Като такъв, този анализ е силен по отношение на равновесието като резултат, но е слаб при установяването на процеса на постигането на равновесието. Но процесът, в който някои фирми проспират, когато тяхното действително поведение се доближава до максимизиращото поведение, става във времето - а не е представено никакво основание в подкрепа на убеждението, че тези фирми ще действат подобаващо в бъдеще време. С други думи, "обичайната реакция", но не и "произволния шанс", може да доведе до някаква кумулативна тенденция печелившите фирми да се разрастват спрямо тези, които не са печеливши. Както се изразява Сидни Уинтър (1962, р. 240) в своята систематична критика на тезиса на Алчиан: "Следователно в съществуващите твърдения в спора за подбора е налице една трудност, която се корени във факта, че относителните отклонения от максимизацията на печалбата в различните фирми могат да се изменят във времето. Тъй като липсва

¹¹ Така например Хари Джонсън (1968, р. 5) приема тезиса за ирелевантността на предпоставките и твърди безусловно: "беше показано, ... че независимо от това дали фирмата съзнателно се стреми да максимизира своите печалби и да минимизира своите разходи, или не, конкуренцията ще елиминира неефективните фирми; и че независимо дали потребителското поведение е рационално или напълно произволно, кривата на търсенето на даден продукт ще има низходяща насоченост - както е в анализа на Маршал. Следователно икономистите са в състояние, със значително по-голяма убедителност, отколкото изглеждаше оправдано преди тридесет години, да третират икономиката като независима система, която отговаря на промените съобразно определени общи принципи от рационален вид ". За други отгласи на Дарвиновия тезис, виж Winter (1962, р. 1n).

внимателно третиране на динамичния процес, чрез който някои модели на поведение се оказват жизнеспособни, а други нежизнеспособни, не се забелязва, че фирмите не могат като цяло да бъдат недвусмислено ранжирани от гледна точка на тяхната близост до максимизиращото поведение. Подобно ранжиране трябва, като цяло, да приеме определено състояние на средата, но средата се променя от самия динамичен процес."

За да се защити тезисът на Алчиан, трябва да се демонстрира възможността за предвиждане на поведението в състояния на неравновесие, т.е. старата теория за фирмата трябва да бъде заместена от все още липсващата теория за "раждането" и "смъртта" на фирмата в икономическата среда. Разбира се, винаги може да бъде дефинирана една система от предпоставки - постоянни приходи по скалата, идентични продукти, свършени капиталови пазари, реинвестиране на всички печалби и т.н., - която подкрепя тезиса на Алчиан, но тази процедура само ще ни върне обратно към пълния цикъл на проблема за "реализма" на предпоставките (pp. 242-245). По своята същност проблемът с тезиса на Алчиан е същият като проблема за откриване на прогрес в "оцеляването на най-приспособените" в Дарвиновата теория: за да оцелееш, просто трябва да бъдеш по-приспособим от съперниците спрямо средата. Както от естествения подбор не може да се изведе нищо повече от това, че оцеляващите видове са свършени, така и от икономическия подбор не може да се изведе нищо повече от това, че оцеляващите фирми максимизират своите печалби. Това, което е вярно за фирмите, е вярно и за техниките: щом още от самото начало се наложи една техника, цялата индустрия може да бъде обвързана с техника, която в действителност е субоптимална. Един добър пример в това отношение е оцеляването на всеобщо признатата неоптимална клавиатура, която използват англоезичните народи, известна под името QWERTY (David, 1985).

Заклучение

Нашият дълъг анализ на есето на Фридмън завършва с преповтаряне на неговите три централни аргумента, комбинацията от които дава сигурна гаранция, че икономистите от всички направления могат да строят абстрактни модели без да се тревожат изключително за основите, състоящи се от неправдоподобни предпоставки: (1) предпоставките са "в голяма степен" ирелевантни спрямо потвърждаването на теориите, които трябва да бъдат оценявани "почти" единствено според тяхната инструментална способност да генерират точни предвиждания; (2) стандартната теория има превъзходно досие от "безкрайни приложения ... спрямо специфични проблеми", което свидетелства за нейната способност да предвижда; и (3) динамичната конкуренция във времето се справя с този великолепен архив на поведението на индивидите. Затова не буди учудване фактът, че силно оспорваното есе на Фридмън оцелява и се приема от едно цяло поколение икономисти.

Целият дебат около есето на Фридмън говори за липсата на методологическа изтънченост на участниците в него. Разбирането, че теориите могат едва ли не да бъдат строго отделени от техните съществени компоненти и че емпиричното търсене трябва да бъде насочено единствено към изводите, и никога към други части на теорията, може да бъде определено като реакция против едновековната критика срещу ортодоксалната теория - най-напред от немската историческа школа, а след това от американския институционализъм. Стилът на тази критика, неизменно съпроводена с най-категорични отхвърляния на предпоставките на стандартната теория, без да обръща абсолютно никакво внимание на нейното прогностично съдържание, неминуемо предизвиква реакцията на защитниците на общоприетата доктрина, според която "предпоставките са в голяма степен ирелевантни". Това е

повторение на ситуацията, в която Нютон (в отговор на присмеха, че неговата теория за гравитацията приема напълно нереалистичните предпоставки, според които масите на движещите се тела са концентрирани в техните центрове и въздействието се осъществява от разстояние) е принуден да отговори, че предвижданията са всичко, а предпоставките нищо. В сравнение с обвинението, че нито една теория с контрафактуални предпоставки не може да бъде приета на сериозно, тезисът за ирелевантността на предпоставките е *почти* извиним.

По-голямата част от творчеството на Милтън Фридмън наистина илюстрира методологическите му принципи, но някои съчинения са в противоречие с тях - например акцентът върху приемливостта на допусканията като основание за придържане към някои конкретни икономически теории. Това може да се дължи на факта, че макар и видимо да звучи като привързан към опровержението, фактически той дължи повече на Джон Дюи, отколкото на Карл Попър. Той е по-скоро прагматик, отколкото фалшификационист. Тази гледна точка се защитава последователно в една забележителна книга от Хирш и де Марчи (1990) - книга, която полага ново начало на дебата относно това "какво наистина има пред вид Фридмън" в своето есе върху методологията на позитивната икономика.

Роджър Бакхаус поема щафетата и разглежда съчинението на Фридмън като отговор на маргиналистките дискусии от 40-те години на ХХ век. Том Майер изследва влиянието на есето върху икономическата професия. Уейд Хандс и Йорг Хулсмън се питат дали методологията на Фридмън не дава ход на формалистката революция. Ускали Маки търси отговор на въпроса как да се чете и пренапише *Методологията на позитивната икономика* през призмата на проблемите за нереалистичните допускания и ненужните обърквания. Дан Хамънд разглежда предвижданията и

тяхната роля като цел на икономическата наука. Кевин Хувър изучава каузалността и нейното място в позитивната икономика от методологическа гледна точка. Мелвин Ридър изследва методологическите аспекти на отношението между наблюдението на поведението и свидетелствата на агентите. Крис Стармър се опитва да даде оценка за полезността на Фридмъновата "несигурна" методология. Джак Вромън прави ревизия на тезата на Фридмън за селекцията на фирмите и на теориите. Арджо Кламър изследва риторичния етос на позитивната икономика. Оливър Уилямсън търси връзката между есето на Фридмън и теориите за фирмата, а Марк Блауг прави цялостен преглед на дебатите около *Методологията на позитивната икономика* през изминалите години след нейното публикуване.

Наред с посочените автори и техните изследвания, съществуват много други, които подлагат на сериозна критика подхода на Фридмън и предлагат алтернативни отговори на разгледаните от него въпроси. Да вземем като пример въпроса за дескриптивната адекватност на обяснението на поведението на икономическия агент като оптимално и следващо рационално избрани предпочитания. Тъй като е най-малкото трудно, ако не невъзможно, да бъдат емпирично проверени условията за дескриптивната истинност на това обяснение, се правят множество методологически опити за защита на адекватността на тази трудно удържима микроикономическа методологическа схема. Милтън Фридмън приема, че микроикономиката е просто един ефективен инструмент за предвиждане на поведението на икономическите агенти, а не за точно и реалистично (ИВ – от гледна точка на здравия разум) описание на процеса, който протича в главите на хората преди да действат. Но за разлика от него, други приемат, че подобни обяснителни схеми са нормативни, т.е. те характеризират рационалния начин, по който **трябва** да се действа и който, както

всички норми, описва правилно поведението на някои хора в определено време, но не и поведението на всички хора по всяко време. Друга алтернатива на инструментализма на Фридмън по този въпрос е допускането на Хусмън (Hausman) от 1992 година, че разглежданото обяснение е просто част от по-общата програма на икономиката на равновесието, която може да бъде представена (следвайки Мил) като неточна и самостоятелна наука за икономическото поведение. А може би е прав Уейнтроуб (Weintraub), който през 1985 година приема, че подобни обяснения на индивидуалното поведение са елемент на твърдото ядро на една прогресивна Лакатошианска изследователска програма в рамките на неовалрасианската икономика. Възможно е също така подобни обяснения да бъдат оправдани (както прави Колдуел през 1991 година) като ограничена, но успешна версия на Попъровия ситуационен анализ в социалните науки. А не е ли възможно прав да се окаже Розенбърг, който през 1992 година твърди, че икономиката не е обяснение или описание на индивидуалното поведение, а по-скоро защита на специфичен тип договорна политическа философия?

Всички съвременни изследователи на инструментализма на Фридмън се опитват да погледнат към "*Методологията*" от позициите на читатели от XXI век. В светлината на съдържанието на есето, в светлината на неговия исторически и интелектуален контекст и в светлината на сегашното състояние на икономическата наука и икономическата методология, тези автори търсят отговора на въпроса каква е дескриптивната и прескриптивна адекватност на *Методологията на позитивната икономика*.

Търсенето на отговорите на този и на всички посочени по-горе въпроси може да продължи до безкрайност. Но то не е самоцелно. Чрез поставените въпроси Милтън Фридмън ни научи на още много

неща за икономиката, за нейното развитие и за нейната методология.
Защото спорът е проява не на криза, а на развитие.

Библиография

- Alchian, Armen A. 1950. Uncertainty, Evolution and Economic Theory.
- Archibald, G. C. 1959. The state of economic science. *British Journal for the Philosophy of Science*, 10, reprinted in Marr and Ray, 1983, 185-198.
- Archibald, G. C. 1961. Chamberlin *versus* Chicago, *Review of Economic Studies*, 29, 1-28.
- Archibald, G. C. 1963. Replay to Chicago. *Review of Economic Studies*, 30, 68-71.
- Backhouse, R., ed. (1994) *New Perspectives on Economic Methodology*, London: Routledge. (An accessible collection of recent essays.)
- Bear, D. V. T. and D. Orr. 1967. Logic and Expediency in economic theorizing. *Journal of Political Economy*, 75, 188-196.
- Blaug, M. *The Methodology of Economics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1997, p. 91.
- Boland, L.A. 1970. Conventionalism and economic theory. *Philosophy of Science*, 37, 239-48.
- Boland, L.A. 1979. A critique of Friedman's critics. *Journal of Economic Literature*, 17, reprinted in Caldwell, 1984, 205-24.
- Caldwell, B. 1980. A critique of Friedman's methodological instrumentalism. *Southern Economic Journal*, 366-74, reprinted in Caldwell, 1983, 225-33.
- Coddington, A. 1972. Positive economics. *Canadian Journal of Economics*, 5, reprinted in Marr and Ray, 1983, 69-88.
- Coddington, A. 1976. *The Adequacy and Applicability of Economic Theories: A Perspective on the Methodological Views of Robbins and Friedman*. London: Queen Mary College, University of London Occasional Papers, No. 26.
- Cyert, R. M., and E. Grunberg. 1963. Assumption, prediction and explanation in economics. *A Behavioral Theory of the Firm*. R. M. Cyert and J. G. March (eds.). Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 298-311.
- David, P. A. Clio and the economics of QWERTY. *American Economic Review*, 75(2), 332-7.
- De Alessi, L. 1965. Economic theory as a language. *Quarterly Journal of Economics*, 79, 472-7.
- De Alessi, L. 1971. Reversals of assumptions and implications. *Journal of Political Economy*, 79, 867-77.
- Diezing, P. 1971. *Patterns of Discoveries in the Social Sciences*. Chicago: Aldine Atherton.
- Diesing, P. 1985. Hypothesis testing and data interpretation. the case of Milton Friedman. In *Research in the History of Economic Thought and Methodology*, 3, W. J. Samuels (ed.). Greenwich, CN: JAI Press.
- Friedman, Milton. "The Methodology of Positive Economics", In *Essays In Positive Economics* (Chicago: Univ. of Chicago Press, 1966), pp. 3-43.
- Hammond, J. D. 1990. Realism in Friedman's *Essays in Positive Economics*. In *Perspectives on the History of Economic Thought*, 4, Keynes, *Macroeconomics and Method*, D. E. Moggridge (ed.). Aldershot, Hants: Edward Elgar, 194-208.
- Hammond, J. Daniel. 1996. *Theory and Measurement: Causality Issues in Milton Friedman's Monetary Economics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hands, D. (1985) 'Karl Popper and economic methodology', *Economics and Philosophy* 1: 83--100.

Hands, D. Wade. 2003. "Did Milton Friedman's Methodology License the Formalist Revolution," *Journal of Economic Methodology* 10(4), pp. 507-520.

Hirsch, A., and N. de Marchi. 1986. Making a case when theory is unfalsifiable. *Economics and Philosophy*, 2(1), 1-21.

Hoover, K. (1991) 'Scientific research program or tribe? A joint appraisal of Lakatos and the new classical macroeconomics', in de Marchi and Blaug (1991), pp. 364-94.

Hülsmann, Jörg Guido. "Economic Science and Neoclassicism," *Quarterly Journal of Austrian Economics* 2, no. 4 (Winter 1999), pp. 3-20;

Hülsmann, Jörg Guido. "Facts and Counterfactuals in Economic Law," *Journal of Libertarian Studies* 17, no. 1 (Winter 2003), pp. 57-102.

Johnson, H. G. 1968. The economic approach to social questions. *Economica*, 35, 1—21.

Hoover, Kevin D. (1994) "Six Queries About Idealization in an Empirical Context," *Poznan Studies in the Philosophy of Science and the Humanities*, Vol. 38, pp. 43-53.

Hoover, Kevin D. (2004) "Lost Causes," *Journal of the History of Economic Thought*, forthcoming.

Klamer, A., D. McCloskey and R. Solow, eds. (1988) *The Consequences of Economic Rhetoric*, New York: Cambridge University Press.

Klappholz, K., and J. Agassi. 1967. Methodological prescriptions in economics. *Economica*, 23-39.

Koopmans, T. C. 1957. *Three Essays on the State of Economic Science*. New York: McGraw-Hill.

Latsis, S. J. 1976. *Method and Appraisal in Economics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Machlup, F. 1963. *Essays on Economic Semantics*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

Machlup, F. 1978. *Methodology of Economics and Other Social Sciences*. New York: Academic Press.

Mäki, U. (1990) *Studies in Realism and Explanation in Economics*, Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia. (Essays clarifying notions of realism and defending its importance in understanding economics; cited in §5.)

Mayer, Thomas. (2003) "Fifty Years of Friedman's 'The Methodology of Positive Economics'," *Journal of Economic Methodology* 10(4), 493-494.

McClelland, B. 1972. Jevons's philosophy of science. *The Manchester School of Economic and Social Studies*, 1,53-71.

Melitz, J. 1965. Friedman and Machlup on the significance of testing economic assumptions. *Journal of Political Economy*. 73, 37-60.

Musgrave. A. 1981. 'Unreal assumptions' in economic theory: the F-twist untwiste. *Kyklos*, 34, reprinted in Caldwell, 1983, 234-244.

Nagel, E. 1961. *The Structure of Science. Problems of the Logic of Scientific Explanation*. London: Routledge & Kegan Paul.

Naughton, J. 1978. The logic of scientific economics in economics: a response to Bray. *Journal of Economic Studies*, 5(2), 152-65.

Nelson, R. R., and S. G. Winter. 1982. *An Evolutionary Theory of Economic Change*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Pope, D., and R. Pope. 1972a. Predictionists, assumptions and the relatives of the assumptionists. *Australian Economic Papers*, 11, 224—8.

Pope, D., and R. Pope. 1972b. In defence of predictionism. *Australian Economic Papers*, 11, reprinted in Marr and Raj, 1983, 89-100.

Rivett, K. 1970. "Suggest" or "entail"? The derivation and confirmation of economic hypotheses. *Australian Economic Papers*, 9, 127-48.

Rosenberg, A. 1976. *Microeconomic Laws. A Philosophical Analysis*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.

Rosenberg, A. (1992) *Economics--Mathematical Politics or Science of Diminishing Returns*. Chicago: University of Chicago Press, 1992. (Denies the possibility of empirical progress in economics; cited and discussed in §5.)

Rotwein, E. 1959. On "the methodology of positive economics." *Quarterly Journal of Economics*, 73, 554-575.

Rotwein, E. 1973. Empiricism and economic method: several views considered. *Journal of Economic Issues*, 1, reprinted in Marr and Raj, 1983, 133-54.

Samielson, P.A. 1973. Empiricism and economic method: several views considered. *Journal of Economic Issues*, 1, reprinted in Marr and Raj, 1983, 133-54.

Samielson, P.A. 1972. *The Collected Scientific Papers of Paul A. Samuelson*. R. C. Merton (ed.). Cambridge, Mass.: The M.I.T. Press, vol. 3.

Winter, S. G. 1962. Economic "natural selection" and the theory of the firm. *Yale Economic Essay*, 4, 225-72.

Wong, S. 1973. The "F-twist" and the methodology of Paul Samuelson. *American Economic Review*, 63,312-25.